

ВЕДМІДСЬКИЙ О. В., заступник начальника управління ДПтС України у Дніпропетровській області, підполковник внутрішньої служби, здобувач кафедри кримінального права та кримінології (*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*)

УДК 343.8

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ВЧИНЕННЯ ЗАСУДЖЕНИМИ ВТЕЧ ІЗ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ

У статті автор розкриває питання суспільної небезпеки вчинення засудженими втеч із виправних колоній, які дозволять персоналу колоній правильно нейтралізувати їх вчинення.

Ключові слова: суспільна небезпека, засуджений, втеча, виправна колонія, персонал.

В статье автор раскрывает вопросы общественной опасности совершения осужденными побега из исправительной колонии, что позволит персоналу колоний верно предупредить их совершение.

Ключевые слова: общественная опасность, осужденный, побег, исправительная колония, персонал.

The article covers the following areas of public danger of committing by convicts escapes from correctional institutions that allow to penitentiary personnel to prevent those crimes.

Key words: public danger, convicts, escape, correctional institution, personnel.

Вступ. За останні десять років розвиток системи запобігання злочинам в органах і установах виконання покарань проходить у якісно іншому, ніж раніше, правовому просторі, оскільки на початку XXI ст. прийняті і вступили в дію нові Кримінальний та Кримінально-виконавчий кодекси. Зокрема, КК України у ст. 382, 389–393 на якісно новому рівні визначив кримінально-правову охорону порядку виконання і відбування кримінальних покарань, КВК України з урахуванням міжнародних стандартів закріпив порядок виконання та відбування кримінальних покарань.

З часу набрання Кримінальним та Кримінально-виконавчим кодексами України законної сили кримінологічним засадам запобігання втечам із місць позбавлення волі не було присвячено монографічних досліджень. Єдиним вітчизняним дисертаційним дослідженням у цьому напрямі є праця В. Б. Васильця “Правові та кримінологічні проблеми попередження втеч засуджених з виправно-трудова установ” (1996 р.) [1], однак вона виконана на основі старого кримінального та виправно-трудова законодавства. Кримінологічні дослідження у сфері виконання та відбування покарань в установах виконання покарань, засновані на новому кримінальному та кримінально-виконавчому законодавстві, проводили О. Г. Колб (“Установа виконання покарань як суб’єкт запобігання злочинам”, 2007 р.) [4], З. В. Журавська (“Віктимологічні засади боротьби зі злочинністю у місцях позбавлення волі”, 2010 р.) [3].

Однак питанням запобігання втечам із місць позбавлення волі зазначені дослідники не приділили детальної уваги в силу загальності предмету своїх досліджень. Водночас при всій значущості перелічених та інших наукових праць на сьогодні усе ж таки відсутні комплексні кримінологічні дослідження питань запобігання втечам із виправних колоній, що свідчить про актуальність статті та зумовлює необхідність проведення відповідного комплексного наукового пошуку.

Постановка завдання. Мета статті – розкриття суспільної небезпеки вчинення засудженими втеч із виправних колоній, що дозволить персоналу колоній правильно орієнтувати і будувати індивідуальну профілактику злочинів, виявляти негативні ознаки, на які треба впливати, щоб їх нейтралізувати вчинення засудженими втеч із виправних колоній.

Теоретичним і практичним підґрунтям написання статті стали праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі кримінального, кримінально-виконавчого права та

кримінології, зокрема Ю. М. Антоняна, І. Г. Богатирьова, В. В. Василевича, В. В. Голіни, О. М. Джужі, В. М. Дрьоміна, Т. А. Денисової, В. П. Ємельянова, А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, О. Г. Кальмана, В. Є. Квашиса, А. В. Кирилюка, Л. Г. Крахмальника, О. М. Литвинова, О. М. Литвака, С. Ю. Лукашевича, П. П. Михайленка, Д. Й. Никифорчука, В. К. Сауляка, В. В. Сташиса, Є. Л. Стрельцова, В. Я. Тація, П. Л. Фріса, С. І. Халимона та ін.

Вказані науковці зробили вагомий внесок у теорію і практику протидії злочинами в установах виконання покарань, але важливі питання специфіки запобігання втечам із місць позбавлення волі розглядалися фрагментарно і переважно в межах загальних видів злочинів кримінальної спрямованості.

Результати дослідження. Серед проблем кримінології, що має важливе теоретичне і практичне значення, було і залишається вивчення причин і умов злочинності, як у цілому, так і окремих її видів. Без такого вчення було б не вірним вивчення не тільки даного явища, але і особи злочинця, проблем запобігання злочинності. Особливо актуальним воно стає в даний час, коли спостерігається крайнє загострення соціально-економічної, політичної обстановки в країні, має місце повсюдна криза моральності і злочинність досягає своєї “критичної маси”.

Адже злочинність – це наслідок відповідних причин і умов. І боротися треба не стільки з цим наслідком – злочинністю, а і з причинами, що породжують дане явище, та умовами, що сприяють його прояву [9, с. 32]. Практика діяльності виправних колоній свідчить, що на окрему частину засуджених карально-виправний процес не справляє позитивного впливу, і вони, не бажаючи відмовитись від антигромадських поглядів та звичок, у певних ситуаціях знову вчиняють злочини.

Встановлення особливих особистісних ознак засуджених, які вчинили втечу, дозволяє правильно орієнтувати і будувати індивідуальну профілактику злочинів, виявляти негативні ознаки, на які треба впливати, щоб їх нейтралізувати, встановлювати позитивні, на які слід спиратися у виховній роботі.

При аналізі ознак особи засудженого за втечу особливе значення має надаватися вивченню соціально-демографічної, моральної і психологічної характеристик. Вони мають особливу цінність у зв'язку з тим, що по них можна судити про інші якості особистості. Наприклад, за рівнем і видом освіти, в тому числі спеціальної, можна зробити висновок про наявність у людини професійних знань; за тривалістю часу роботи – про наявність професійного досвіду, навичок, компетентності.

Значення психологічних якостей особистості полягає передусім у наступному: якщо нам відомо, чого людина хоче, до чого вона звикла і що вона може, то ми знаємо практично все найголовніше про неї, і це дозволяє нам достатньо об'єктивно відповідати на питання, що за людина перед нами. Велике значення має знання особливостей характеру, темпераменту, інтелекту, спрямованості, переконання особистості.

Особливе значення в характеристиці особистості засудженого мають кримінально-правові та кримінально-виконавчі ознаки. Перші – дозволяють судити про ступінь суспільної небезпечності осіб, другі – про ефективність основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, які застосовуються до них під час відбування покарання. Знання тих й інших має неабияке значення для вибору заходів та засобів запобігання втеч з місць позбавлення волі.

До числа одних із найбільш поширених злочинів належать втечі з місця позбавлення волі (з виправних колоній). Аналіз статистичних даних Державної пенітенціарної служби України за 2012 р. свідчить, що із 411 злочинів, розкритих оперативними підрозділами установ виконання покарань, частка втеч становить: 26 – втечі з виправних колоній мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільниць соціальної реабілітації, 4 – втечі з місць позбавлення волі, 3 – замах на втечу з місць позбавлення волі [3].

Суспільна небезпека втеч із виправних колоній пояснюється такими чинниками: внаслідок вчинення втечі порушується принцип невідворотності покарання; сам факт втечі негативно впливає на інших засуджених, а також на злочинців, що перебувають на волі, породжуючи у перших надію на ухилення від відбування покарання, а у других – почуття безкарності за вчинені злочини; суспільна небезпека втеч збільшується ще й через те, що засуджені, які вчинили втечу, перебувають у нелегальному становищі, добувають кошти для

існування злочинним шляхом, у ряді випадків втягують у злочинну діяльність інших осіб, особливо з числа молоді.

Найбільшу небезпеку становлять втечі, поєднані з нападом засуджених на особовий склад варти з метою усунення перешкод для здійснення задуму і заволодіння зброєю, яку вони використовують для чинення збройного опору при подальшому їх затриманні а також для вчинення нових злочинів [7, с. 18].

За результатами аналізу досвіду практичної діяльності виправних колоній та матеріалів Державної пенітенціарної служби України, основними причинами і умовами, які сприяють підготовці та вчиненню втеч засудженими, є:

– незадовільний рівень організації контролю за засудженими на виробничій зоні, безпідставність виведення засуджених на виробництво без надання їм належних обсягів роботи;

– низька обізнаність адміністрації колонії про наявні негативні процеси, що відбуваються у середовищі засуджених;

– неналежне виконання представниками чергових нарядів покладених на них завдань та функцій, що дає можливість засудженим безперешкодно залишати житлову зону в нічний час і безконтрольно перебувати на виробництві, а також тривалий час незаконно зберігати виготовлені знаряддя для вчинення злочину;

– низький рівень виховної та соціально-психологічної роботи зі спецконтингентом, поверховий підхід начальників відділень соціально-психологічної служби до проведення індивідуально-профілактичної роботи з порушниками дисципліни та засудженими, схильними до вчинення злочинів [8, с. 112];

– відсутність належного реагування з боку керівництва колонії на характерні порушення режиму тримання, пов'язані з локалізацією в установі, ненадання належної уваги намірам засуджених щодо пошуку шляхів втечі та конфліктам, що мають місце на цьому ґрунті;

– невиконання адміністрацією колонії вимог Державної пенітенціарної служби України щодо забезпечення доступу та систематичного огляду і перевірки усіх об'єктів, розміщених у 15 та 50–метрових смугах зон, що знаходяться під охороною [4];

– незадовільні організація та стан контролю за функціонуванням відповідних служб колонії з боку керівників територіальних органів Державної пенітенціарної служби України;

– наявність серйозних недоліків та прорахунків у підборі, призначенні та розстановці кадрів, особливо керівного складу та служб охорони, нагляду, безпеки, оперативних апаратів та соціально-психологічної служби.

Все викладене свідчить про велику суспільну небезпеку, що викликають втечі засуджених, і яка увага приділяється запобіганню цьому виду злочинів у виправних колоніях. Саме тому боротьба з втечами є одним із найважливіших завдань співробітників виправних колоній.

Однак проведений нами моніторинг у виправних колоніях свідчить про те, що персонал цих установ ще недостатньо володіє методикою та рекомендаціями з організації і здійснення профілактики втеч із місць позбавлення волі [3, с. 81]. Відсутність у юридичній науці прикладних розробок проблем запобігання втечам із виправних колоній, науково обґрунтованих рекомендацій, навчальної та методичної літератури з цих питань обмежувала правові можливості персоналу цих установ щодо підвищення ефективності запобіжної діяльності у даних.

Абсолютна більшість втеч вчиняється засудженими з виправних колоній мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання та дільниць соціальної реабілітації – 77,3 %, друге місце посідають втечі з виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання – 12,5 %, третє місце – з виправних колоній середнього рівня безпеки – 10,2 %.

Ставлення до виховних заходів. Соціально-виховна робота є одним із основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених. Безумовно, її результативність певною мірою зумовлена ставленням до неї засуджених.

Частка осіб серед засуджених до вчинення втечі, які брали активну участь у виховних заходах, становила лише 13,2 %. Тільки незначна частина осіб, засуджених за втечу, брали активну участь у роботі самодіяльних організацій (17,6 %) або брали участь, але активності не виявляли (25,3 %). Більшість зазначених осіб до вчинення втечі в роботі таких організацій участі не брали взагалі.

Цього не може не враховувати адміністрація виправних колоній, оскільки в основному у процесі соціально-виховної роботи можна донести до свідомості кожного засудженого ступінь його вини та справедливості покарання, неприпустимість вчинення нового злочину – втечі. Засуджені, які не беруть активної участі у виховних заходах, мають бути в полі зору й інших служб виправних колоній, які здійснюють оперативні та наглядові функції [11, с. 182].

Ставлення до навчання. Відповідно до чинного законодавства у виправних колоніях організується обов'язкове одержання засудженими до позбавлення волі основної загальної освіти. Засудженим, які бажають продовжити навчання з метою отримання середньої (повної) загальної освіти, адміністрацією виправної колонії створюються необхідні умови. Розподіл осіб, засуджених за втечу, залежно від їх ставлення до навчання свідчить про значну різницю між часткою засуджених за втечу і часткою всіх інших засуджених. При цьому перші характеризуються негативно за всіма показниками: серед них на 12,9 % більше питома вага тих, які не навчаються з поважних причин; майже в три рази менше осіб, які ставляться до навчання сумлінно, і майже у п'ять разів більше засуджених, які не навчаються з неповажних причин.

Ставлення до праці. Значення цього критерію зумовлюється тим, що залучення засудженого до суспільно корисної праці сприяє збереженню психічної рівноваги засуджених в умовах позбавлення волі. Слід зазначити, що трудова діяльність, запобігаючи згубному впливу неробства, деякою мірою компенсує тягар ізоляції, зберігаючи тим самим фізичне і психічне здоров'я засуджених.

За характером ставлення до праці засуджені за втечу характеризуються в більшості своїй негативно. Порівняно з контрольною групою засуджених серед них значно менша частка осіб, які ставляться до роботи сумлінно (на 21,6 %); у 2,5 рази більша частка засуджених, які ставляться до роботи несумлінно; у вісім разів більше осіб, які відмовляються від роботи [3, с.82].

Висновки. Вищевикладене дозволяє зробити висновок, що засуджені за втечу значною мірою характеризуються гірше порівняно з іншими засудженими. Серед перших порівняно з контрольною групою засуджених майже у два рази менша частка осіб, які характеризуються позитивно; майже у два рази більша питома вага засуджених, які характеризуються негативно, і злісних порушників установленого порядку відбування покарання.

Список використаних джерел:

1. Василець В. Б. Правові та кримінологічні проблеми попередження втеч засуджених з виправно-трудова установ : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 "Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право" / В. Б. Василець. – К., 1996. – 20 с.
2. Волобуев А. Н. Социально-психологическая характеристика лиц, совершивших побег из ИТУ / Волобуев А. Н., Галкин Е. Б., Марков А. Я. // Социологические и социально-психологические проблемы отбывания наказания в ИТУ : сб. науч. тр. – М. : Изд-во ВНИИ МВД СССР. – 1982. – № 60. – С. 93–100.
3. Ведмідський О. В. Система заходів запобігання втечам із виправних колоній / О. В. Ведмідський // Кримінально-виконавчому кодексу України – 9 років : матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 28 листоп. 2012 р.). – К. : Інститут кримінально-виконавчої служби, 2012. – С. 81–83.
4. Державна пенітенціарна служба України (інформаційно-аналітичні матеріали щодо діяльності). – К., 2011.
5. Журавська З. В. Віктимологічні засади боротьби зі злочинністю у місцях позбавлення волі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Журавська Зоряна Валентинівна. – К., 2010. – 263 с.

6. Загальна характеристика Державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>. – Загол. з екрана.

7. Кирилюк А. В. Пенітенціарна кримінологія та спеціально-попереджувальна діяльність. Загальна частина : навч. посібник / А. В. Кирилюк, О. М. Джужа. – К. : НВТ “Правник”, 1997. – 118 с.

8. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб’єкт запобігання злочинам : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Колб Олександр Григорович. – К., 2007. – 509 с.

9. Костенко О. М. Проблема сучасної цивілізації (в українському контексті) : монографія / Костенко О. М. – Черкаси : СУЕМ, 2008. – 112 с.

10. Кримінологія. Загальна та Особлива частини : підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів / [Даньшин І. М., Голіна В. В., Кальман О. Г., Лисодєд О. В.] ; за ред. проф. І. М. Даньшина. – Х. : Право, 2003. – 352 с.

11. Профілактика злочинів : підручник / [Джужа О. М., Василевич В. В., Гіда О. Ф. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : Атіка, 2011. – 720 с.

ТАРАСОВА О.В., аспірант кафедри кримінального права та кримінології (Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)

УДК 343.34

ОБ’ЄКТ ШАХРАЙСТВА, ВЧИНЕНОГО ШЛЯХОМ НЕЗАКОННИХ ОПЕРАЦІЙ З ВИКОРИСТАННЯМ ЕЛЕКТРОННО-ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ТЕХНІКИ

Розглянуто об’єкт шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки.

Ключові слова: об’єкт злочину, об’єкт шахрайства, об’єкт шахрайства, вчиненого шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки, відносини власності.

Рассмотрен объект мошенничества, совершенного путем незаконных операций с использованием электронно-вычислительной техники.

Ключевые слова: объект преступления, объект мошенничества, объект мошенничества, совершенного путем незаконных операций с использованием электронно-вычислительной техники.

The article examines the object of fraud committed with the help of computer facilities.

Key words: object of crime, object of fraud, object of fraud committed with the help of computer facilities.

Вступ. Розвиток і вдосконалення суспільних відносин – це неодмінна умова прогресу сучасного суспільства. Ця обставина пояснює постійну турботу суспільства і держави про охорону існуючих суспільних відносин від злочинних посягань на них. Під кримінально-правову охорону поставлено відносини власності, які зазнають злочинних посягань, у тому числі й від шахрайства. Деякі науковці стверджують, що під час учинення шахрайства з використанням електронно-обчислювальної техніки шкоди зазнають також й інші суспільні відносини, наприклад, суспільні відносини у сфері використання електронно-обчислювальної техніки тощо. Завдання науки кримінального права і судової практики полягає в тому, щоб установити ті суспільні відносини, які визначено законодавцем як безпосередній об’єкт злочину, та розкрити їх справжній зміст. Отже, існує потреба розглянути суспільні відносини,

